

RÉGI ÉS ÚJ – ELLENTÉT VAGY LEHETŐSÉG?

Szabó B. András

Evangelikus Hittudományi Egyetem
adjunktus
E-mail: szabobandras@gmail.com

DOI: 10.56037/978-963-380-281-6.01

A legtöbb vallásban az új megítélése nem pozitív. Az ősi megőrzése a klasszikus feladat, az új veszélyt jelent. Korunkban éppen az ellenkezőjét látjuk: az újat éppen újdonsága teszi értékke. Ez nagyon megnehezíti, hogy vallásos tartalmak elérjék a kortárs hallgatót. Viszont a keresztény teológiát éppen a jövő határozza meg. Nem minden egyházi innováció felel meg ennek. Fontos a belső teológiai innováció megkülönböztetése, amelyet a jövő határoz meg. Akkor beszélhetünk valódi teológiai innovációról, ha az új képes a keresztény hit alapigazságait új metaforával tisztábban megfogalmazni és ezzel korábbi meghatározásokat háttérbe szorítani.

Kulcsszavak: innováció / eszkatológia / új

OLD AND NEW: CONFLICT OR POSSIBILITY?

In most religions, anything new is perceived negatively. Their task is to preserve what is ancient, and see a threat in anything new. In modernity we see the opposite: everything new is celebrated because of its novelty. This makes it difficult for religious content to reach its contemporary audience. However, it is precisely the future that defines Christian theology. Not all ecclesial innovations are in line with this. It is important to distinguish internal theological innovation, which is determined by the future. We can speak of genuine theological innovation when the new is able to articulate the basic truths of the Christian faith more clearly with new metaphors, thus eclipsing earlier definitions.

Keywords: innovation / eschatology / new

Széles körben meghatározó az a vélemény – nemcsak a vallásra kritikusan tekintők, hanem az azzal szimpatizálók között is –, hogy a teológia és a vallás világa a tradíció része, amelyben az új valahogy mindig idegenként hat. A kritikusok ezzel igazolva is látják saját álláspontjukat, amikor valami múltból itt maradt, a társadalom által már meghaladott jelenségeként tekintenek a vallásra és különösen annak történelmileg megszilárdult, intézményesített formájára, az egyházra. Innen semmi új, semmi innováció nem várható, az egyetlen zavaró tényező makacs, kitartó, bár hangsúlyozottan csökkenő jelenléte. A másik, a szimpatizáló megközelítés is leggyakrabban a tradícióban látja a vallás és különösen nagyra értékelt intézményes formáinak helyét. Fő feladata az identitás folyamatosságának biztosítása, erősítése a tradíció ápolásával, különösen a változó és az új folyamatos kihívásai miatt elbizonytalanodó világunkban. Az identitásmegtartó és azt erősítő vallási funkció és a hozzá kapcsolódó tradícióhoz kötés annyira régi, hogy maga a vallás fogalma a legtöbb nyelvben nevében hordozza. A *religio* latin fogalmának számos klasszikus etimológiai megnevezése ismert. Vincent BLOK (2011) Heideggerre vonatkoztatva ismerteti ezeket. Cicero a *relegere* kifejezéséből indul ki, ami az 'újraolvasni', 'újragondolni', 'alaposan végiggondolni' jelentésével folyamatos visszatérést, ismétlést hordoz. Augustinus a *re-eligere* kifejezéssel az újra Istenhez kötődés helyreállító jellegére utal, Lactantius pedig a *religare* 'újraakötni' szóval szintén az Istentől elszakadt ember Istenhez kapcsolódását fogalmazza meg. Mindegyik esetben visszafelé tekintünk egy a hagyományban konzervált, idilli állapot felé. Kivételt a *relinquere* jelenthet, ami a 'maga mögött hagyni' értelemmel Aulus Gellius nyomán arra utal, hogy a profán régít a szakrális új minősége váltja fel.¹ A mi szempontunkat jól jellemzi, hogy csak az utolsó, legkevésbé ismert lehetőség ad helyet az újnak, míg az első három visszatekint.

Az alapvető probléma ezzel az ön- és külső besorolással, hogy a vallás és benne a teológia számára csak két viszonyulás marad a jelenhez: az ellenállás és az alkalmazkodás.²

Árnyalja mindezt a teológia klasszikus felosztása, amely szerint vannak a múlt-ra fókuszáló diszciplínák (biblikus tárgyak, egyháztörténet) és olyanok, amelyek a jelenre figyelnek (rendszeres és gyakorlati teológia). Miközben az első páros a teológiai mértékadó, a mi korunk a jelenre, az újításra koncentrál. Így a múlthoz kötött és azt konzerváló tradíció a jelenben nehezen talál figyelmet, csak akkor számíthat erre, ha „újat” tud mondani a régiről. Ezt naponként meg lehet tapasztalni az úgynevezett történelmi egyházakban, de a teológiai kutatásban is. Ezek alapján úgy tűnhet, hogy a gyakorlati és a rendszeres teológia komolyabb eséllyel indul a

¹ BLOK 2011, 298. kk.

² BUNTFUSS 1997, 217. o.

figyelemért, de a jelen időben művelt teológia a modern korban folyamatosan küzd a létéért, tudományként való elismeréséért és helyéért az akadémiai világban. Ezek a történeti tárgyú kutatás számára adottak. A következőkben azt vizsgáljuk, hogy mindezek ellenére mennyiben van helye az újnak, az újításnak, és hogyan születhet innováció a teológia területén.

Az új érkezése

A régi korokban világos volt, hogy az új transzállapotokban vagy álmokban, váratlanul érkezik Istentől vagy az istenektől, esetleg démonoktól. Később a polgári világ szekularizálta az új érkezését. A polgárság felhasználta az újítók és az új kisugárzását. Az alkotó „zseni”, az újat létrehozó művész, a feltaláló, tudós révén a polgárság felszabadult társadalmi értelemben is a konzerváló feudális kötöttségekből.³ Eközben a transzcendens kiszorult az új kisugárzásából. A bibliai kijelentés adott, de keletkezésének korában a fenti átjárhatóság jellemzi, ennek útján érkezett az új a világba. A maguk korában a prófétai látomások, égből alászállt törvények, álmok, küldöttek elsőre mind-mind az új közvetlen érkezésének tűnnek. A Biblia leghangsúlyosabb belső határa egyenesen nevében hordozza az ót és az újat. Az Újszövetség és az Ószövetség elnevezés azt a különbséget fejezi ki, amelyet Jézus Krisztus működése, halála és feltámadása jelent a zsidóság számára a törvényben, a prófétákban és a többi ószövetségi iratban kapott kijelentéshez képest.

Mégsem beszélhetünk a modern korra jellemző értékelésről, amely szerint az új csak azért, mert új, jó is. Éppen ellenkezőleg! Elég csak Jézus törvényértelmezésére gondolunk. Az új jellemzője a régi helyes értelmezésének helyreállítása. Ilyen belső dinamika magában az Ószövetség is megtalálható. Az Ószövetség alapvetően szkeptikus az újjal szemben. Mindenek kezdetén Isten jó teremtmése áll, az új pedig az igazolt és jó megkérdőjelezését jelenti.⁴ A Teremtés sem a semmiből történik, a *creatio ex nihilo* gondolata csak a késői korban jelenik meg.⁵ Isten a káosz erőit fékezi meg, és ezt tartja fenn folyamatosan azóta is. Éppen ezért a jó kezdet megőrzése, helyreállítása és végül a hozzá való visszatérés a bibliai értelemben vett fejlődés.⁶

A Bibliára a saját belső önértelmezés a jellemző (Luther klasszikus megfogalmazásával: *sacra scriptura sui ipsius interpres*). Az Ószövetségen belül, illetve a

³ NETHÖFEL 2011, 29. o.

⁴ DAMBERG–SELLMANN 2015, 32. o.

⁵ „Gyermekem, kérlek, tekints az égre, és nézz a földre és mindarra, ami rajta van! Gondold meg, hogy Isten semmiből teremtette, és az emberi nem is ugyanígy keletkezett.” (2Makk 7,28; SZIT)

⁶ DAMBERG–SELLMANN 33. o.

Biblia két része között is ez zajlik. Ma ökumenikus egyetértés van abban, hogy ez az írásértelmezés és -kommentár legjobb módja.⁷ Ez az újrafókuszálás ugyanakkor forradalmi eredményekkel járhat a fennálló rendre nézve, ahogy a próféták számos megszólalása és életútja mutatja. A fennálló, az eredeti céloktól és normáktól elfordult rend a legkeményebb kritika tárgya. Nemcsak a Biblián belül, hanem a későbbiekben is folytatódik ez az újraértelmezési gyakorlat.

Az evangélikus egyház hitvallásainak kialakulása megerősíti a fenti mintát. Egyrészt a hitvallások helye az igei kinyilatkoztatáshoz képest (norma normata – megmért norma) sem tart igényt az újra. Másrészt az egyetemes hitvallások átvétele és a tanítások korábbi teológiai tradícióba ágyazottságának hangsúlyozása szintén nem az újdonságot, hanem a visszatérést és a helyreállítást hangsúlyozza. Harmadrészt evangélikus sajátosság, hogy a hitvallások keletkezése a 16. század végén de facto lezárult, szemben a református gyakorlattal, ahol ez a folyamat nem ért véget, és az elfogadott hitvallások regionálisan sem egységesek.

Ökumenikus összefüggésben a katolikus és a protestáns egyházak közötti különbség nyilvánvaló. Az egyházi hagyomány szerepe a katolicizmusban, a kezdetektől más minőséget jelentett. Éppen ezért nem véletlen, hogy az új és a régi viszonyát, illetve az innováció kérdését kiemelt figyelemmel kezeli a katolikus teológia napjainkban. Míg a reflexió a protestáns teológiában leggyakrabban a gyakorlati teológia módszertani kérdéseként, új formák, szervezeti megoldások, esetleg etikai kérdések megfogalmazásaként jelenik meg, addig nemcsak a kérdés legmélyebb dogmatikai összefüggéseinek megválaszolásával, hanem legtöbbször magával a kérdésfeltevéssel is adós marad. Mivel a katolikus teológia lényegi pontjait érinti a kérdés, ezért a kérdésfeltevés és a válaszkísérletek is más szinten jelennek meg. Jellemző érdekesség, hogy az új megjelenésével foglalkozó és ezen sorokat is inspiráló bochumi katolikus fakultás könyvét a hasonló tartalmi megújulást ösztönző mecénásának, Karl Albrechtnek, a hazánkban is jól ismert Aldi diszkonthálózat egyik örökösének ajánlja.⁸ Ha ma az új megjelenését keressük a teológia világában, akkor a személyes szempontot és az innovációban hatalmas tapasztalattal rendelkező gazdasági tudást érdemes figyelembe vennünk.

⁷ Uo. 43. o.

⁸ Uo. 7. o.

Személyes aspektusok

Az innováció – bonyolultsága miatt – ma tipikusan erre a célra kialakított csapatokban történik. Számos innovációs kísérlet zajlik egyházi környezetben is ilyen csoportokban. Wolfgang Nethöfel, a protestáns szociálitikusok közül az innovációval valószínűleg legmélyebb elméleti alapon foglalkozó teológus érdekes leírását adja az innováció folyamatának és az egyes szakaszokban azt meghatározó személyeknek. Egy függőleges és egy vízszintes tengelyen helyezi el Schleiermacher, Freud és Rieman nyomán az innovációs csoport tagjait. A függőleges tengelyt az autonómia–participáció, nazarénus–doketista, a vízszintest a manicheus–állandóság, pelagiánus–változás pólusok mentén rajzolja fel. Jellemző karakterei: az aszkéta és a misztikus, a pap és a próféta.⁹ Mindenki feladatot kap az innováció négy szakaszában, csak utána kerül az új a hétköznapi világba, termelésbe, gyakorlatba.

Az első szakasz az *infekció*, ahol az az aszkéta szerepe, hogy megkülönböztesse az ötleteket egymástól. Ő az, aki az erőforrásokat, a szerepeket és a határokat őrzi. A határok őrzésén túl a helyes alkalom megérzése is az ő feladata. A következő az *inkubáció* vagy *irritáció* szakasza, ahol a forradalmár prófétán a sor. Ő az a szereplő, aki minden lehetetlen szituációban meglátja a lehetőséget. Ez a permanens forradalom szakasza, és „mert az a próféta jó próféta, aki soha nem alszik, és sohasem elégedett, ezért káosz uralkodik”.¹⁰ Időről időre azonban mélységes nyugalom áll be, mert a sok próbálkozás, kísérlet közül egy szinte magától működik, ez lesz a megoldása a problémának – az új megszületik. Ezt a csendes különc veszi észre a csapatból, aki nem ijed meg az új láttán, hanem rámutat. Ő a misztikus, aki az *illuminációs* fázis meghatározó szereplője. Maga az új létrejötte megtörtént, de ezzel még egy záró szakasz, az *elaborációs* szakasz hátra van, amin a legtöbb kreatív elbukna.¹¹ Ő a pap, aki a forradalmat tartóssá teszi azáltal, hogy az eredményeit biztosítja. Rutinná válhat az új. A termék esetében ő gondoskodik arról, hogy a régi szabványoknak megfelelően a mindennapi használó számára biztonságos, elfogadható legyen.¹²

Nemcsak új termékek, de kis és nagy, korszakalkotó és elbukott egyházi innovációk is az ember eszébe jutnak Nethöfelt olvasva. Sokszor kicsiben, egy személyben járja végig, akár egy homiletikai folyamatban, a vasárnapi igehirdetésére készülők elkészítik ezt a folyamatot. A rutinszerű exegézistől az új ötlet megszületésének katartikus élményén át az alkalmazhatóság kontrolljáig minden szerep jelen van. Nagyban,

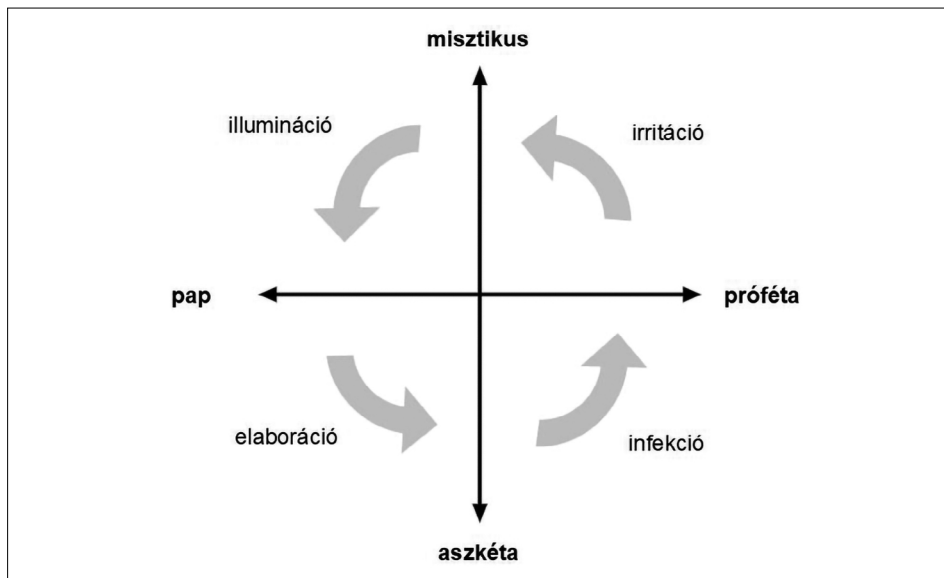
⁹ NETHÖFEL 2011, 270. o.

¹⁰ Uo. 274. o.

¹¹ Uo. 275. o.

¹² Uo.

akár a reformátorok személyiségével játszva, gyorsan össze tudunk állítani egy ilyen egyháztörténeti innovációs csapatot. Mindenesetre az új születésének folyamat- és strukturális jellegét, különböző személyiségjegyek jelenlétének szükségességét Nethöfel kreatív modellje igazolja (1. ábra, Wolfgang Nethöfel nyomán¹³).

1. ábra

Modern viszonyulás az újhoz

Az új rendszeres megjelenésének legtipikusabb területe a divat. Ezért keltette fel a szociológia érdeklődését már több mint száz éve, Simmel óta. Az ő és Niklas Luhmann nyomdokain haladó olasz szociológus, Elena Esposito néhány nagyon tanulságos megállapítását érdemes végiggondolni. A divat kifejezés nőnemű alakjának kialakulása és ezzel a divat mai értelme a 17. században történik csak, és nem az öltözködés, hanem a filozófia, az orvostudomány, az esztétika és különösen a teológia területére vonatkozik. Itt okozott igazi sokkot, hogy – az örökkévalóság és az igazság helyett – az emberek igazi orientációs pontja két bizonytalan, időhöz kötött dolog lett: a mások véleménye és a folyamatos változás bizonytalansága.¹⁴ A legkevésbé várt és biztos alapnak tűnő területeken jelenik meg a divat, a változás nehezen

¹³ Uo. 270. o.

¹⁴ ESPOSITO 2014, 203. o.

magyarázható, folyamatos jelenléte. Miközben a tradicionális társadalmak, ahogy fentebb is láttuk, szkepszissel és a tőle való minél gyorsabb szabadulás szándékával tekintettek az újra évezredes távlatokban, a modern viszonya az újhoz hamarosan épp ellenkező lett: „megszállottság minden új iránt”.¹⁵ Ebből a rögeszméből fakad az értékítélet, hogy csak az új lehet értékes, hogy már nem az újat *is*, hanem csak az újat keresik, ami a tudományban és a művészetben is megjelenik – folytatja Esposito. A változás maga ad biztonságot: az a mulandóság, hogy tudjuk, az új is át fogja adni a helyét a még újabbnak hamarosan. A szervezetek működésében a reform nem a krízis jele, a rá adott válasz pedig nem a gyengeségé, hanem éppen ez jelzi a jó működést. „Az ember nem azért változtat, mert jobb akar lenni – az ember jobb, mert kész saját maga megváltoztatására.”¹⁶

Miközben az ember Esposito elméletének korlátait is világosan érzi, a „reform-bizottságok” ülésein tapasztalt öngerjesztő folyamat élménye mégis legalább ennyire igazolja a tételt. A túlhajtott újdonság öngerjesztő folyamatának ökológiai, szociális árát ma egyre jobban érezzük. A *fast fashion* néhányszor felvett, majd kielejtezett, filléres ruhadarabjainak ökológiai lábnyoma, a *fast food* egészségtromboló hatása lassan kitermeli a vele szembemenő divatot. A *slow food* helyi termelőktől való beszerzése, időt igénylő elkészítése és elfogyasztása, az ökológiai szempontokkal számoló öltözködés szintén divat, de etikailag mégis teljesen más megítélés alá esik.

A vallás világában is, nemcsak a 17. században, de a jelenben is feltűnnek divatok. Az egyházi könnyűzene, a népszerű közösségek, a teológiai konferenciák programját kitöltő „divatos” témákon is érződik az új ingere, amelyet a következő hullám fog felváltani. A figyelmet fókuszáló, új ingereket adó, frissítő hatáson túl, ha a teológia számára a valódi újat keressük, ami divathullámokon túlmutat, mélyebbre kell ásunk. A valóban új létrejöttéhez a rendszeres teológia alapjaihoz kell fordulnunk.

Eszkatológia

A rendszeres teológia egyes meghatározó gondolkodóinál kifejezetten megfordul a teológiai figyelem. A jövő válik az igazán meghatározóvá. Az eszkatológia definíciója mint az újról szóló teológiai tanítás többet enged, mint első hallásra gondolnánk. A végidőkről szóló tanítás tárgya nemcsak a jövő idejű eszkatológia szédítő távlata, hanem a jelen idejű eszkatológia megtapasztalt élményei is. Az

¹⁵ Uo. 205. o.

¹⁶ Uo. 206. o.

utóbbi teszi valamennyire is befogadhatóvá az elsőt. Nem a meglévő folytatásáról, meghosszabbításáról van szó, ami az emberi gondolkodás és fantázia számára olyan sok lehetőséget ad. Ha ez így lenne, akkor a bölcsességirodalom kiábrándult megállapítása lenne igaz: „...*nincs semmi új a nap alatt*” (Préd 1,4–9), és valóban minden hiábavaló. Ezzel szemben az eszkatológiai remény lényege, hogy „*a régi elmúlt, és íme: új jött létre*” (2Kor 5,17). A jelen idejű eszkatológia ennek az újnak a zárványait jelenti a jelenben, ami a keresztény tapasztalat legkülönösebb élménye, például az úrvacsorában. Nem olyan újról van szó, ami holnap már réginek számít, hanem valami felülmúlhatatlanul újról, az új teremtről – fogalmaz Körtner.¹⁷ Ilyen értelemben az eszkatológia klasszikus görög elnevezésének akár a latin *De novissimis* vagy a Körtner javasolta *kainológia* is lehetne a megfelelője.¹⁸ A görög *kainos* ’új’ szóból képzett kainológia kifejezése még jobban rávilágít a más minőségű új megjelenésének nem csak a teológia rendszerét átalakító jellegére.

A teológiai gondolkodás jövő általi meghatározottságát legkövetkezetesebben talán Wolfhart Pannenberg képviseli. Ő a természettudományok alapján az erőmező/erőtér elméletéből indul ki. Az ontológiai értelmezésű erőter a lehetőségi mezőként értelmezett jövő, amelyből „a kontingensen bekövetkező események fakadnak”.¹⁹ Ez olyan újraértékelést tesz lehetővé, ahol „[a] tér az idő felől, az idő a jövő felől, a jövő pedig az abszolút-eszkatologikus jövő felől értelmezhető”.²⁰ Mindez teológiai értelmezésben a Lélek munkáját mutatja meg. „A teológia a teremtő Léleknek az újat, a korábbiából levezethetlent, ugyanakkor a kontingensen létrejött teremtmény tartós fennmaradását és a teremtményi rend érvényesülését biztosító erőmezőként működő tevékenységét pillanthatja meg a természet folyamataiban, melyek a végső beteljesedés felé tartanak”²¹ – folytatja Pannenberg érvelésének összefoglalását Puskás Attila. Az új – ezzel a dogmatikai felértékeléssel – a pusztulás helyett a beteljesülés felől értelmezhető. Nagyon fontos sajátossága ez a keresztény teológiának, amely a szélesebb társadalmi diskurzus újhoz való viszonyulásában értelmezhető és értékelhető igazán.

A jövőre vonatkozó érzéseinket a vágy és a félelem mindig egyszerre jellemzi. Egyénenként is és az éppen aktuális élethelyzetekben is eltérő a viszonyulásunk a jövőhöz. Ilyenkor leggyakrabban az épp aktuális állapotunkat vetítjük a jövőre, jelenünk határozza meg a jövőről alkotott képünket. A jövővel kapcsolatban az új egyaránt jelentkezhethet lehetőségként és veszélyként. Sokszor mindkettő egyszerre

¹⁷ KÖRTNER 2018, 605. o.

¹⁸ Uo. 604. o.

¹⁹ PUSKÁS 2023, 30. o.

²⁰ Uo. 29–30. o.

²¹ Uo. 30. o.

van jelen az érkező újban. Hogy mikor melyik a hangsúlyos, azt reményeink és félelmeink határozzák meg. Mindez igaz egyéni sorsunkra; ha a saját vagy szeretteink életútjára vagy az előttünk belátható lehetséges változásokra gondolunk, pozitív víziók és megalapozott vagy alaptalan félelemek váltják egymást, leginkább jelen állapotunk függvényében. Létezik a jövővel kapcsolatos szociálpszichológiai közösségi kép is, amely hol hatalmas reménnyel, hol pedig komoly szkepszissel és félelemmel tekint a jövőre és az érkező újra. Míg korábban teljes általánossággal beszélhettünk az új iránti általános eufóriáról, mára sokat változott a kép, a félelem a jövőtől sokkal erősebbé vált. Ennek oka lehet a megvalósuló jövő különbsége a korábban vízionálthoz képest, kijózanító és elkésérítő tendenciák bőven vannak. Viszont oka az úgynevezett *future shock* is, ami az egyszerre túl nagy számban érkező új feldolgozhatatlanságából és elbizonytalanító hatásából következik. A fentiekből leszűrhetünk néhány gyakorlati szempontot, ami az egyház viszonyulását segítheti az újhoz.

Gyakorlati konzekvencia

Az egyházi gyakorlatban tipikusan a változatlan tartalom új, kortárs formában való megjelenítése és ezzel befogadásának megkönnyítése szokott az új területeként megjelenni. Ezt missziológiai motivált *formai innováció*nak tekinthetjük. Létezik az új áradatában a változástól a vallás területén hangsúlyosan elzárkózó mentalitás is. Itt az új akár rejtett formáinak felfedezése és ezek megakadályozása, ezzel a fennálló állapot konzerválása a cél. Ekkor innovációról nem beszélhetünk.

A következő esetben az új belépése a múlt, az elfeledett újrafelfedezésével történik. Ma számos példáját látjuk a keresztény tradíció különösen a spiritualitás területén történő felértékelésének. Ez az *újralfelfedező innováció* a múlt kincseire nyitott hozzáállás, a felejtéssel szemben a múltra inspiráló forrásként tekint. Amikor régi liturgiai formák a spiritualitás új megélését teszik lehetővé a jelenben, akkor nemcsak a kulturális felejtés ellen tett lépésről, hanem helyreállításról és újra otthonossá tételről is beszélhetünk a renováció értelmében. Nem egyszerűen a régi áll helyre, hanem a régi a jelentől más értelmet is kap.

Az innováció megjelenésének következő formája az, amikor az új – különösen az innovációt a középpontjába állító modern esetben – általános vonzerőt jelent, ahol az innovációt elsősorban külső inspiráció hatja át: itt *társadalmilag motivált innovációról* beszélhetünk. Ebben az esetben a követés és a reakció jellemzőbb, mint a belső teológiai innováció. Számos, más területeken létrejövő változás jelenik meg a teológia vagy az egyház egészének életében. A szociáletika területén

különösen a szexuáletikában zajló viták és nehezen megfogalmazott új válaszok lehetnek ennek példái.

Végül megkísérelhetjük a sajátos *belső teológiai innováció* ismérveit megrajzolni. Ennek első eleme az, hogy a jövő határozza meg. A második az új és a régi sajátos viszonya a jelenben. Egyrészt az új megkülönböztethető a korábbtól, és nem egyszerű meghosszabbítása az eddigieknek. Ennyiben mindenképpen szakítást jelent az új. Viszont az eddigi lényegi teológiai kijelentéseket újdonságával is megerősíti. Az elővételezett jövő teljességéből hitelesíti a már eddig is megtapasztalt alapvetőbb hitigazságot. Amit megerősít, fontosabb és alapvetőbb teológiai tartalom ahhoz képest, mint amivel szakít. Így történhet meg, hogy az idő múlása nem távolít el, hanem tartalimag közelebb vihet a korábbi teológiai felismerés eredeti tartalmához. Luther egy asztali beszélgetésében, amelyet Net-höfel az innovációról szóló kétkötetes műve mottójául választott, tökéletesen megfogalmazza ezt az állapotot:

„Mi most az eljövendő élet hajnalpírjában élünk, mert lassacskán visszanyerjük a teremtmények igaz ismeretét, melyet elvesztettünk Ádám bűnbeesése miatt. Teremtményeiben felismerjük szavának hatalmát [...]. Megvan az még a őszibarack magjában is, melynek csonthéja igen kemény, mégis kellő időben szét kell nyílnia attól az igen lágy magtól, mely benne van.”²²

A teológia alapvető eszközei a metaforák. A keresztény tanítás nyelvét alapvetően metaforák alkotják, és a vallásos beszéd metaforikus.²³ Olyan, a történeti tapasztalatból, régi metaforák erejéből táplálkozó bizalomnak kell megjelennie a kereszténység nyelvében, amely a félelem bénító hatásától megszabadít. Ha valaki igazán fél, nem tud előre gondolkodni, mert az agy a kreatív megoldási utakat lezárja. A jövő pozitív felvázolására van szükség.²⁴ A keresztény teológiában a legfontosabb fordulat, hogy az aranykor elvesztése feletti panasz és a jövőtől való félelem hirdetésének helyére a jövő pozitív képe kerüljön. Az a feladata, hogy teológiailag megalapozott (és csak teológiailag megalapozható) pozitív jövőképét jól sikerült metaforákkal fogalmazza meg, és ezt kommunikálva építsen bizalmat Isten és az embertárs felé.

²² LVM 8: 191. o.

²³ BUNTFUSS 1997, 155. o.

²⁴ HEUSER 2024, 27. o.

Hivatkozott művek

- BLOK, Vincent: Der „religiöse“ Charakter von Heideggers philosophischer Methode: rele-gere, re-eligere, relinquare. *Studia Phaenomenologica*, XI. évf. 2011. 285–307. o. <https://doi.org/10.7761/SP.11.285>
- BUNTFUSS, Markus: *Tradition und Innovation. Die Funktion der Metapher in der theologischen Theoriesprache*. De Gruyter, Berlin – New York, 1997. (Theologische Bibliothek Töpelmann 84.) <https://doi.org/10.1515/9783110808162>
- DAMBERG, Wilhelm – SELLMANN, Matthias (szerk.): *Die Theologie und „das Neue“. Perspektiven zum kreativen Zusammenhang von Innovation und Tradition*. Herder, Freiburg, 2015.
- ESPOSITO, Elena: Originalität durch Nachahmung. Die Rationalität der Mode. In: Gerturd Lehnert – Alicia Kühl – Katja Weise (szerk.): *Modetheorie. Klassische Texte aus vier Jahrhunderten*. Transcript Verlag, Bielefeld, 2014.
- HEUSER, Uwe Jean: „Wer Angst hat, kann nicht nach vorne denken“. Interview mit Florence Gaub. *Die Zeit*, 2024/7. sz. február 8. 27–28. o.
- KÖRTNER, Ulrich H. J.: *Dogmatik*. Evangelische Verlagsanstalt, Leipzig, 2018. (Lehrwerk Evangelische Theologie 5.)
- LUTHER, Martin: *Asztali beszélgetések*. Szerk. Csepregi Zoltán. Luther Kiadó, Budapest, 2014. (Luther válogatott művei 8.)
- NETHÖFEL, Wolfgang: *Innovation. Zwischen Kreativität und Schöpfung*. EB-Verlag, Berlin, 2011.
- PUSKÁS Attila: A teremtvő Lélek. *Communio*, 31. évf. 2023/3–4. sz. 19–31. o.